

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

**ІНСТИТУТ
РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА**

Затверджую

Директор ІРГ НААНУ,
доктор сільськогосп. наук,
академік НААН України

_____ І.І. Грициняк

" 27 " червня 2023 р.

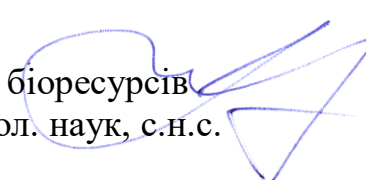
НАУКОВО-БІОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

внесення змін та доповнень до

**"Розмірів плати за спеціальне використання водних
біоресурсів",**

затверджених постановою Кабінету Міністрів України
від 12 лютого 2020 р. № 125

Зав. відділом вивчення біоресурсів
водосховищ, доктор біол. наук, с.н.с.

І.Ю. Бузевич

Київ-2023

Зазначене наукове обґрунтування містить матеріали щодо уточнення видових назв та розрахунки розмірів плати за спеціальне використання окремих видів водних біоресурсів, як складову частину додатку до постанови Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 р. № 125 "Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання водних біоресурсів і розмірів плати за їх використання".

1. Видові назви водних біоресурсів

У відповідності до вимог "Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури", наукова ідентифікація виду базується на принципі біноміальної номенклатури, із зазначенням родової та видової назви. За таким же принципом будують природоохоронні списки всіх рангів. Водночас, в рибогосподарській практиці використання біноміальної номенклатури є виправданим у наступних випадках: в районі дії певного нормативного документу зустрічається кілька видів одного роду з різними біологічними характеристиками, які впливають на регламентацію їх господарського використання; види одного роду мають різний природоохоронний статус; для одного виду є кілька поширених місцевих назв тощо. Відповідно, для уникнення двозначних тлумачень щодо ідентифікації певного виду водних біоресурсів – об'єктів промислу, необхідно деталізувати їх видові назви. Так, до складу іхтіофауни України входять два види роду *Squalus* (катран), тоді як об'єктом промислу є лише катран короткоперий; з двох видів роду *Atherina* (атерина) об'єктом промислу є лише атерина піщана; до роду *Ballerus* (синець) відносяться два види, розмір плати за використання яких відрізняється. В останні роки актуальність цієї проблеми посилилась внаслідок процесів біологічної інвазії. Зокрема, поява в рибогосподарських водних об'єктах сонячного окуня, зумовила необхідність в диференціації окуня звичайного; сома каналного – в диференціації сома європейського. Якщо родова назва не допускає двозначних тлумачень або всі представники даного роду мають аналогічні еколого-рибогосподарські характеристики, традиційно використовуються валідні родові назви (артемія, ставрида). При цьому слід уникати місцевих назв, які можуть співпадати з номенклатурними назвами інших видів. Так, пікша (*Melanogrammus aeglefinus*) – це окремий вид тріскоподібних, який у морях України не зустрічається тому півне бути відокремлений від мерланга (*Merlangius merlangus*).

Можлива і інша ситуація: групи видів, які характеризуються близькими еколого-рибогосподарськими характеристиками об'єднуються під спільною назвою, яка має статус надвидового комплексу. Зокрема, утворення групи споріднених видів, для яких застосуються спільні вимоги щодо рибогосподарського використання передбачено Порядком установлення лімітів спеціального використання, визначення прогнозу допустимого вилову водних біоресурсів та

нелімітованих водних біоресурсів, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2012 р. № 1149 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1479). Об'єднання споріднених видів у групи дозволяє спростити контроль та облік виловленої риби та локалізувати вплив нерівномірного розподілу видів, які входять у групи по акваторії водного об'єкту, рандомності потрапляння до знарядь лову, утворення нестабільних скупчень тощо. Так, представники далеосхідного комплексу, в спектрі живлення яких значну роль відіграють фітопланктон та макрофіти і які у водних об'єктах України не здатні до природного відтворення – білий, строкатий товстолоб, їх гібрид та білий амур традиційно об'єднуються під назвою "рослиноїдні риби"; тоді як амур чорний, як облігатний малакофаг, потребує окремого обліку.

Враховуючи вищенаведене, до переліку видів, для яких визначені розміри плати за спеціальне використання слід внести такі зміни (табл. 1).

Таблиця 1

Скориговані назви водних біоресурсів при визначенні розміру плати за їх спеціальне використання

Поточна редакція	Виправлена редакція
1	2
Катран акула	Катран короткоперий
Чорноморсько-азовський прохідний оселедець (дунайський, азово-чорноморський)	Оселедець чорноморський
Кілька чорноморська	Кілька чорноморська (шпрот)
Тюлька	Тюлька звичайна
Хамса азовська	Хамса (азовська, чорноморська)
Хамса чорноморська	
Амур білий	Амур чорний
Білизна	Білизна звичайна
Верховодка (уклія)	Верховодка звичайна
Клепець	Білоочка (клепець)
Синець	Синець звичайний
Товстолоб	Рослиноїдні (білий, строкатий товстолоби, їх гібрид, білий амур)
Сом	Сом європейський
Скумбрія чорноморська	Скумбрія
Ставрида чорноморська	Ставрида

Продовження табл. 1

1	2
Атеріна (піщанка)	Атеріна піщана
Щука	Щука звичайна
Сарган	Сарган звичаний
Річкова камбала (глосса)	Глось
Мерланг (пikша)	Мерланг
Мідія	Мідія їстівна
Раки (крім широкопалого рака)	Раки (крім широкопалого та товстопалого рака)
Артемія саліна (рачки)	Артемія (рачки) (за 1 кг)
Артемія саліна (яйця)	Артемія (яйця) (за 1 кг)
Гамарус річковий і морський	Гамариди (за 1 кг)
Зоопланктон (коловертки, гіллястовусі, веслоногі тощо)	Зоопланктон (коловертки, гіллястовусі, веслоногі тощо) (за 1 кг)
Личинки хірономід	Мотиль (личинки хірономід) (за 1 кг)
Каретра	Каретра (за 1 кг)
Трубочник	Трубочник (за 1 кг)
Зостера	Камка (зостера) (за 1 кг)
Цистозіра	Цистозіра (за 1 кг)
Інші водорості (крім видів, занесених до Червоної книги України)	Інші водорості (крім видів, занесених до Червоної книги України) (за 1 кг)

2. Визначення розміру плати за спеціальне використання окремих видів

Основним завдання державного контролю та регулювання діяльності з спеціального використання водних біоресурсів є підтримання їх чисельності на рівні, який забезпечує як само відтворювальну здатність популяції, так і її спроможність до формування надлишкового запасу, який доступний для рибальства, тобто забезпечення рівня поповнення, яке буде повністю перекривати

промислову та природну смертність. Одним з напрямків забезпечення нормального поповнення аборигенних популяцій є проведення їх штучного відтворення, коли вилучення певної кількості водних біоресурсів компенсується випуском еквівалентної кількості життєздатної молоді. У зв'язку з цим у якості інтегрального критерію кількісної оцінки відшкодувань за вилучення певного виду водних біоресурсів були використані показники витрат на відтворення одиниці його запасу.

Матеріальні витрати на відновлення одиниці запасу певного виду залежать від тривалості періоду до промислових розмірів, показників елімінації протягом цього періоду та доступності посадкового матеріалу у разі проведення заходів з відтворення. Відповідно, у якості базових показників для розрахунків – коефіцієнти природної смертності, вагові показники, періоди росту до промислових розмірів, вартість одиниці посадкового матеріалу. Розрахунок проводились відносно видів-аналогів, тобто видів, які мають подібні еколого-рибогосподарські характеристики з видом, для якого встановлюється розмір плати.

У загальному випадку кількість посадкового матеріалу для компенсаційного зариблення при вилученні 1 т водних біоресурсів можна визначити з:

$$N = \frac{1000}{m \cdot k^t} \quad (1)$$

N – кількість посадкового матеріалу, екз.

k – середній річний коефіцієнт виживання ($k=1-\phi_m$);

m – середня промислова маса, кг;

t – період росту до промислових розмірів, років.

Обсяги компенсаційних витрат (W) визначаються з:

$$W = N \cdot w, \text{ де} \quad (2)$$

w – середня вартість 1 екз. посадкового матеріалу, грн

Перерахунок певного виду здійснювався за формулою:

$$P_1 = P_2 \cdot \frac{W_1}{W_2}, \text{ де} \quad (3)$$

P_1 – розмір плати за спеціальне використання виду, яка визначається, грн

P_2 – розмір плати за спеціальне використання виду-аналогу, грн

W_1 і W_2 – відповідно обсяги компенсаційних витрат при вилученні 1 т виду, який аналізується та виду-аналогу, грн.

Біологічні показники риб прийняті як усереднені за даними власних досліджень та за даними, наведеними в спеціальній літературі (Фауна України, т. 8, вип.1-5; "Методика розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення Правил рибальства та охорони водних живих ресурсів", затверджена наказом Мінагрополітики України та Мінприроди України від 12.07.2004 р. за №248/273 та зареєстрована в Міністерстві юстиції України 12.11.2004 р. за №1446/10045. Вартість посадкового матеріалу приймалась у відповідності до "Обсягів фінансування заходів на здійснення відтворення водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні", затверджені наказом Мінагрополітики від 06.07.2007 № 473, зареєстровано Міністром України 15.08.2007 р. за №937/14204. Для видів, відсутніх у даному переліку, вартість визначалась методом об'єктів-аналогів (подібних за біологічними характеристиками видів).

Для веслоноса та гібридів осетрових риб у якості інтегральної характеристики витрат на відтворення використана величина показника відшкодування збитків внаслідок незаконного вилучення. У якості виду-аналогу була використана форель, складність технологічного циклу штучного відтворення якої може вважатися наближеною до осетрових риб. Для форелі, веслоноса та гібридів осетрових наведені витрати на відтворення (у відповідності до такс, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1039 "Про внесення змін у додатки 1—3 до постанови Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 р. № 1209" та пункту 5 підрозділу 1 Розділу XX Перехідних положень Податкового кодексу України (у відповідності до листа Міндоходів України від 29.07.2013 № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667).

Відповідно формула (3) набуває вигляд:

$$P_1 = P_2 \cdot \frac{M_1}{M_2}, \text{ де} \quad (3)$$

M_1 і M_2 – відповідно величина компенсаційних коштів за вилучення 1 екз. веслоноса, гібридів осетрових риб та форелі.

Для хамси визначалась середньовиважена величина плати за вилов 1 тони риби з урахуванням фактичного усередненого вилову за останні 3 роки (без урахування 2022 р.), який приймався за даними офіційної промислової статистики. Розрахунок здійснювався за формулою:

$$P_{\text{хамса}} = \frac{P_{\text{азов}} \cdot q_{\text{азов}} + P_{\text{чорномор}} \cdot q_{\text{чорномор}}}{q_{\text{азов}} + q_{\text{чорномор}}}, \text{ де} \quad (4)$$

$q_{\text{азов}}$ і $q_{\text{чорномор}}$ – відповідно середньорічний (2019-2021 рр.) вилов азовської та чорноморської хамси, тонн

Всі показники округлялись до двох знаків після коми. Вихідні дані та результати розрахунків зведені в табл. 2.

Таблиця 1

Розмір плати за спеціальне використання окремих видів водних біоресурсів
(у перерахунку на 1 тонну)

Вид	Веслоніс та гібриди осетрових риб	Амур чорний	Головень європейський	Морський язик	Хамса
Вид-аналог	Форель	Амур білий	Чехоня	Глось	-
P_2	801,65	1086,2	761,53	517,07	-
m_1	-	6,0	0,46	0,18	-
m_2	-	6,0	0,24	0,14	-
k_1	-	0,30	0,76	0,65	-
k_2	-	0,30	0,77	0,7	-
t_1	-	5	5	4	-
t_2	-	5	3	5	-
w_1	-	1,0	1,0	0,4	-
w_2	-	1,0	1,2	0,4	-
M_1	18870	-	-	-	-
M_2	7225	-	-	-	-
$P_{азов}$	-	-	-	-	191,22
$P_{чорномор}$	-	-	-	-	159,53
$q_{азов}$	-	-	-	-	622,20
$q_{чорномор}$	-	-	-	-	130,90
P_1	2093,72	1086,2	596,16	378,65	185,71

В практиці рибопромислового використання як прісноводних, так і морських акваторій існує поняття "прилов", яке може розглядатися в кількох аспектах. Одним з таких аспектів є вилов видів, які внаслідок своєї малочисельності та розосередженості складають незначну частку уловів і не можуть розглядатися як самостійні об'єкти промислу. До таких видів можна віднести наступні.

Пічкаур звичайний – внаслідок невеликих розмірів може фіксуватися лише як випадковий прилов в йоржово-тюлькових знаряддях лову. На частку пічкаура в середньому припадає менше 0,02 % загальної облікової чисельності молоді риб на літоральних ділянках водосховищ та прибережній зоні річок, що свідчить про повну відсутність промислового значення пічкаура у рибогосподарських водних об'єктах.

Сонячний окунь – вид, промисел якого фактично здійснюється лише на Дніпровському (Запорізькому) водосховищі. Сонячний окунь – адвентивний вид, який стабільно нарощує свою чисельність в дніпровських водосховищах, тобто його вилов не повинен супроводжуватися окремими заходами з відновлення популяцій, в тому числі і за рахунок встановлення окремої плати за спеціальне використання.

Слиж європейський та щипавка звичайна – середні розміри дорослих особин складають 5-10 см, що, враховуючи пропорції тіла, робить їх практично недоступними для промислових знарядь лову у рибогосподарських водних об'єктах. На частку щипавки в середньому припадає 0,05 % загальної облікової чисельності молоді риб на літоральних ділянках водосховищ, слиж в контрольних уловах практично не відмічається, що свідчить про повну відсутність промислового значення цих видів у рибогосподарських водних об'єктах.

Скорпена та морський карась європейський (ласкир) – види без окремої регламентації вилову, які можуть фіксуватися одиничними екземплярами при здійсненні лову придонних видів. Смарагда європейська (менола) є малозграйним пелагічним видом, який не має промислового значення внаслідок малочисельності та низької селективності пелагічних знарядь лову. Виловлення цих видів здійснюється виключно у вигляді прилову, причому кількісні показники уловів протягом останніх десятиліть стабілізувались на вкрай низькому рівні. Враховуючи біологічні особливості зазначених видів (зокрема, в частині нарощування товарної іхтіомаси, яка доступна для ефективного промислу), можна зробити висновок про низькі перспективи їх рибопромислового використання, а, відповідно і недоцільності окремої регламентації фінансових показників.

Низька чисельність таких видів та випадковий характер потрапляння їх до знарядь лову зумовлюють необхідність їх об'єднання в категорію "Інші види риб (крім видів, занесених до Червоної книги України)".